

АНАЛІЗ ПОМИЛОК ПИСЬМНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ 5 — 6 КЛАСІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Зоряна ПРИГОДА, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Представлено результати дослідження орфографічних помилок у письмових роботах учнів, що навчаються у 5 – 6 класах у школах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення та учнів, які навчають у загальноосвітніх школах із нормальним мовленнєвим розвитком. Виокремлені основні групи відповідно до принципів письма. Репрезентовано порівняльний і кількісний аналіз виявлених груп помилок.

Ключові слова: тяжкі порушення мовлення, орфограма, грамотне письмо, принципи письма, дизорфографія, орфографічна навичка, дизорфографічна помилка.

Зоряна ПРИГОДА, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, г. Киев, Украина

АНАЛИЗ ОШИБОК В ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ УЧЕНИКОВ 5 - 6 КЛАССОВ С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Поданы результаты исследований письменной продукции учеников 5 – 6 классов, которые обучаются в школах для детей с тяжелыми нарушениями речи, а также учащихся с нормальным речевым развитием, обучающихся в общеобразовательных школах. Выделены основные группы ошибок в соответствии с принципами письма. Представлен сравнительный и количественный анализ выявленных групп ошибок.

Ключевые слова: тяжелые нарушения речи, орфограмма, грамотнее письмо, принципы письма, дизорфография, орфографический навык, дизорфографическая ошибка.

Zoriana PRYHODA, Institute of special pedagogy Of the National Academy of pedagogical sciences of Ukraine, Kyiv
WRITTEN SPEECH MISTAKES ANALYSIS AT STUDENTS OF 5-6th GRADES WITH SEVERE SPEECH DISABILITIES

The article is dedicated to the actual for speech-language pathology problem – orthographic literacy at children with severe speech disabilities. The results of the research of the written retrieval of pupils with severe speech disabilities and ones with usual speech development who study at 5 – 6th grades are represented in the article.

Main types of mistakes due to writing principles of Ukrainian language (phonetic, morphological and traditional) are determined and demonstrated in the table. The results of the comparison test of determined mistakes in writing works of pupils with severe speech disabilities and ones with usual speech development are rendered in the article.

Scientists' views of the mentioned problem are found out, terms «dysorthography», «dysorthographic mistakes», orthographic skills structure are expounded, orthographic absolute and relative literacy are determined. Writing process is a complicated form of speech activity and its formation provides the orthographic actions algorithm on the basis of orthographic principles. Due to this fact findings afford ground for the detailed research of dysorthographic mistakes reasons.

Keywords: severe speech disabilities, orthographic rule, orthographical writing, writing principles, dysorthography, orthographic skills, dysorthographic mistakes, writing.

Сьогодні одним із найважливіших завдань спеціальних загальноосвітніх шкіл є питання орфографічної грамотності. За дослідженнями Л. Ушакової орфографічна грамотність – це написання слів і речень без помилок, згідно з чинними нормами правопису, які відповідають установленим нормам сучасної української мови.

Проблема опанування учнями орфографічною грамотністю залишається актуальною, вірогідно ще з часів зародження писемності. У дослідженнях В. Іванової представлено два основних рівні оволодіння орфографічною грамотністю: абсолютний і відносний. Абсолютна орфографічна гра-

мотність – це вміння користуватися усіма діючими нині правилами, а також безпомилково писати слова. Відносна орфографічна грамотність передбачає вміння учнів писати слова відповідно до вивченого, на даний час орфографічного правила. Основним завданням шкільного мовного курсу лишається формування відносно орфографічної грамотності, а рівень її сформованості визначається нормами оцінки. Для учнів із тяжкими порушеннями мовлення, оволодіння відносно орфографічною грамотністю потребує систематичної та цілеспрямованої роботи в зазначеному напрямі.

Д. Богоявленський наголошує на тому, що орфографічно правильне письмо – це вміння знаходити, впізнавати явища мови спираючись на орфографічний досвід, який допомагає учневі у процесі написання зупинитися, замислитися, перевірити себе, коли в цьому є потреба. Для школярів із тяжкими порушеннями мовлення опанування грамотним письмом має специфічні прояви, що обумовлені психофізіологічними особливостями розвитку, яким притаманний сповільнений темп засвоєння орфографічних знань, умінь та навичок).

Основу орфографічних правил складають фонетичні, лексичні та морфологічні знання на які спирається грамотне письмо, а також уміння ними користуватися під час письма. Недостатнє володіння орфографічною навичкою призводить до виникнення такого письмового порушення, як дизорфографія.

За дослідженнями О. Корнева дизорфографія – стійке специфічне порушення письма, що проявляється у недостатньому опануванні орфографічної навички. Дослідження Д. Богоявленського, С. Жуйкова, Г. Сухобської, О. Петровської, Т. Рамзаєвої, О. Корнева, М. Львова, Л. Бартеневої, М. Рождественського та ін. стверджують, що зазначена навичка визначається, як складна автоматизована дія, яка формується у процесі навчання. Психологічна структура складається з низки вмінь, а саме:

- помічати орфограму;
- визначати її тип;
- володіти правилом написання орфограми;
- застосовувати це правило;
- перевірити правильність його написання.

Недостатня сформованість будь-якої із вище окреслених складових призводить до виникнення порушень писемного мовлення, а саме дизорфографії.

Аналіз літературних джерел та експериментальних матеріалів свідчить про значну кількість дизорфографічних помилок в учнів із тяжкими порушеннями і сягає до 90,0 % [1, 2, 5 та ін.]. У логопедичній літературі дизорфографічна помилка розглядається як стійке порушення письма, в основі якого лежить невміння вирішувати орфографічне завдання.

Оскільки процес письма є складною формою мовленнєвої діяльності, а формування його передбачає засвоєння алгоритму виконання орфографічних дій на основі принципів орфографії, то опанування орфографічного письма передбачає засвоєння морфологічного принципу письма.

В українській мові правопис підпорядковується трьом основним загальнозживаним принципам: фонетичному, морфологічному та традиційному [1; 2; 3; 4 та ін.].

Письмо за фонетичним принципом цілком відповідає відтворенню фонем усного мовлення, яке повністю відповідає тим фонемам, що формують слова незалежно від фонетичних умов, у яких вони знаходяться [2; 4; 5 та ін.].

Морфологічний принцип базується на вмінні ідентично відтворювати морфеми на письмі, незалежно від різних фонетичних умов, у яких вони знаходяться. За свідченнями українських лінгвістів Л. Мацько, Ф. Березіна та інших саме на цьому принципі базуються більшість правил української орфографії.

Традиційний принцип вимагає написання слів відповідно до встановленої історичної традиції. Написання таких слів потребує сформування вміння запам'ятовувати саме історичне написання слів [4 та ін.].

Дослідження писемного мовлення було розпочато з проведення контрольного виду диктанту в учнів із ТПМ, що навчаються у 5 – 6 класах та учнів із нормальним мовленнєвим розвитком.

Отримані результати дали змогу розподілити помилки на групи, що відповідають основним принципам: фонетичному, морфологічному, традиційному. Наведені результати репрезентовані у таблиці.

**Основні групи помилок у письмових роботах школярів
із ТПМ за принципами правопису**

Клас	Розповсюдженість помилок в учнів із ТПМ (у % від їх загальної кількості)		
	Помилки		
	Фонетичні	Морфологічні	Традиційні
5	25,1 %	61,0 %	14,0 %
6	20,2 %	70,1 %	9,2 %
	Розповсюдженість помилок в учнів із НМР (у % від їх загальної кількості)		
5	16,2 %	18,5 %	8,5 %
6	14,3 %	12,9 %	5,3 %

До *першої групи* віднесено помилки, що стосуються написання за фонетичним принципом письма. Порушення проявляється у:

- замінах літер, що позначають звуки, близькі за акустико-артикуляційними ознаками. Наприклад: *риба – либа, сани – шани, шуба – суба* тощо.
- пропусках, перестановках, додаванні в слова зайвих букв, спотворення звукового складу слова. Наприклад; *листочок – лсточок, полиця – поцяли, гречаний – гречачаний* тощо.

Кількісний аналіз показав, що учні із важкими порушеннями мовлення, які навчаються у 5 класах допускають фонетичних помилок до 25,0 %, а учні 6 класів – 20,2 %, тоді як у дітей із нормальним мовленнєвим розвитком такого типу помилок зустрічаються у незначній кількості, у 5 класах допускають до 16,2 %, а у 6 класах до 14,2 %.

До *другої групи* помилок ми віднесли помилки, що стосуються порушень морфологічного принципу письма. Результати експериментальної роботи показали наявність значної кількості орфографічних помилок, а саме:

- ненаголошені голосні у корені слова. Наприклад, *виликій, тремати, тревоа (5 кл.)*; *зімля, озиро, вирба, шипотіти (6 кл.)*;
- написання префіксів *при – пре*. Наприклад, *привеликий, преjšов (6 кл.)*;
- суфіксів *ськ, зьк*. Наприклад, *запоріжський, заморзький (6 кл.)*;
- апострофа. Наприклад, *оловяний, деревяний, подвіря, Демянко, Марянка росєднаний, зявилися, підіхали, зів (5 – 6 кл.)*;
- подовжених приголосних. Наприклад: *митю, житя, проміня (5 – 6 кл.)*;
- велика літера у власних назвах та на початку речення. Наприклад, *Арабська республіка єгипет, князівство монако, париж, прага (5 – 6 кл.)*;
- аграматизм (порушення узгодження і керування у словосполученнях). Наприклад, *скрізь лезать глибокий сніг*;
- написання префіксів та прийменників. Наприклад, *улісі за хищає*;
- морфемний аграматизм, ненормативне вживання префіксів та суфіксів. Наприклад: *ведмедів хвіст*;
- розрізнення роду (чоловічого, жіночого, середнього);
- розрізнення однини і множини;
- узгодження іменників із числівниками.

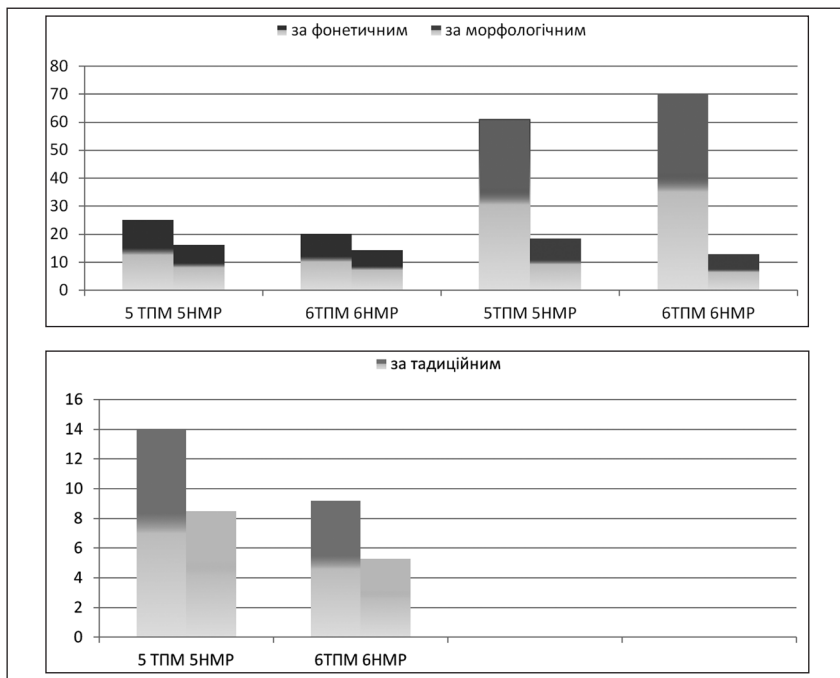
Отримані результати показали, що учні із важкими порушеннями мовлення, у 5 класах допускають до 61,0 % порушень морфологічного принципу письма, а учні 6 класів 70,1 % морфологічних помилок тоді, як в учнів із нормальним мовленнєвим розвитком такого типу помилки зустрічаються у незначній кількості, у 5 класах 18,5 %, а у 6 класах до 12,9 %.

До *третьої групи* відносяться помилки, що стосуються недостатнього засвоєння традиційного принципу письма, що проявляється у неправильному написанні слів, які треба запам'ятати. Наприклад, *щастя – шастя, свято – сьвято, кишеня – кешеня, минулий – менулий, лиман – леман, левада – ливада, кочегар – кочигар*.

Отримані результати свідчать про те, що учні із важкими порушеннями мовлення, які навчаються у 5 класах допускають до 14,0 % помилок, тоді як у 6 класах помилки складають 9,2 %. У нормі такого типу помилки зустрічаються у незначній кількості і носять еволюційний характер. У 5 класах учні допускають 8,5 %, а у 6 класах – 5,3 %.

Усі вище окреслені результати дали змогу зробити порівняльний аналіз отриманих помилок, що репрезентовано у діаграмі *мал. 1, 2*.

Діаграма

Мал. 1, 2. Порівняльний аналіз результатів перевірки письмових робіт учнів за принципами письма

Отже аналіз лінгвістичної, педагогічної, психологічної та методичної літератури, а також наших експериментальних матеріалів свідчать про те, що у письмових роботах учнів із тяжкими порушеннями мовлення найбільш розповсюдженими є морфологічні помилки, кількість яких від класу до класу збільшується і набуває стійкого характеру, порівняно з виявленими помилками у письмових роботах учнів з нормальним мовленнєвим розвитком. Це дає підстави більш детально дослідити причини виникнення дизорфографічних помилок в цієї категорії учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алгазіна Н. Н. Формирование орфографических навыков / Н. Н. Алгазіна. – М. : Просвещение, 1987. – 159 с.
2. Богоявленський Д. Н. Психологія усвоєння орфографії / Д. Н. Богоявленський. – М. : Просвещение, 1966. – 304 с.
3. Березин Ф. М., Головин Б. Н. Общее языкознание. – М. : Просвещение, 1979. – 416 с.
4. Жуйков С. Ф. Формирование орфографических действий / С. Ф. Жуйков. – М. : Просвещение, 1965. – 354 с.
5. Соботович Е. Ф. Психолінгвістическа структура речової діяльності і механізми її формування / Е. Ф. Соботович. – К. : ИЗМН, 1997. – 44 с.
6. Левина Р. Е. Нарушения письма у детей с недоразвитием речи / Р. Е. Левина. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 310 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Alhazina N. N. (1987) Formirovanie orfohraficheskykh navykiv Orthographic skills formation Moskva, Prosveshchenie. (In Russian).
2. Bohoyavlenskyi D. N. (1966) Psynolohiya usvoeniya orfohrafii Psychology of orthography digestion Moskva, Prosveshchenie. (In Russian).
3. Berezyn F. M., Holovyn B. N. (1979) Obsche yasykoznanie General linguistics) Moskva, Prosveshchenie. (In Russian).
4. Zhuykov S. F. (1965) Formirovanie orfohraficheskykh deystviy Orthographic actions formation Moskva, Prosveshchenie. (In Russian).
5. Sobotovych E. F. (1997). Psiholingvisticheskaja struktura rechevoj dejatel'nosti I mehanizmy ejo formirovaniya Psycholinguistic structure of the speech activity and mechanisms of its formation. Kyiv IZNM. (In Ukrainian).
6. Levina R. E. (1961) Narusheniya pysma u detey s nedorazvitiem rechi Writing disabilities at children with speech underdevelopment Moskva, Izdatelstvo APNRSFSR (In Russian).